

КРЫТЫКА МАСТАЦКАГА ПЕРАКЛАДУ Ў 1920-х–1930-х гг. ЯК ЧЫННІК ЛІТАРАТУРНАГА ПРАЦЭСУ

І. П. Бязлепкіна

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры,
мовы і літаратуры НАН Беларусі,
вул. Сурганова, 1/2, 220072, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
inha@mail.ru*

Аўтар прасочвае дынаміку дзвюх тэндэнцый развіцця перакладу ў крытычных аглядах 1920–1930-х гг.: засваенне класікі і твораў пралетарскага зместу, якія прызнаваліся або ўзаемадапаўняльнымі, або ўзаемавыключальнымі.

Ключавыя словы: англа-беларускі паэтычны пераклад; крытыка; функцыянаванне.

CRITICISM OF LITERARY TRANSLATION IN THE 1920s AND 1930s AS A FACTOR IN THE LITERARY PROCESS

I. P. Biazlepkina

*Center for Research of Belarusian Culture, Language and Literature
of the National Academy of Sciences in Belarus,
1/2, Surganova Str., 220072, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: I. P. Biazlepkina (inha@mail.ru)*

The author traces the dynamics of two tendencies in translation development in critical reviews of 1920s and 1930s: assimilation of classics and proletarian works, which were recognized as either complementary or mutually exclusive.

Key words: English-Belarusian poetic translation; criticism; functioning.

Літаратурна-мастацкая крытыка аказвае значны ўплыў на асаблівасці як пісьменніцкага, так і перакладчыцкага выбару. Гэта можна прасачыць на прыкладзе крытычных аглядаў паэтычнага англа-беларускага перакладу ў перыядыцы перыяду 1920–1930-х гг.

Пачынаючы з 1922 г., адначасова з перакладамі Ю. Гаўрука, У. Дубоўкі, М. Дуброўскага, А. Мардвілкі, Я. Семяжона ў часопісах «Маладняк», «Полюмя», «Узвышша», «Росквіт», у газетах «Беларускі піянер», «Літаратура і мастацтва» публікаваліся і першыя спробы перакладзнаўчай крытыкі. Так, М. Аляхновіч, А. Барычэўскі, У. Дубоўка, Ф. Купцэвіч, А. Мардвілка, К. Чорны ставілі перад сабой задачу заахвоціць пісьменнікаў як да засваення, так і да абмеркавання іншамовных твораў.

Выбар англамоўных аўтараў у 1920-х гг. трапляў, галоўным чынам, на класіку замежнай літаратуры. Самі перакладчыкі тлумачылі свае прыярытэты так: «Цяпер такая лірычная пустка на Захадзе, так рэдка ў друку ўдаецца знайсці сьвежае, маладое, па прычынах зразумелых, што нявольна звяртаецца да класікаў, у іх адчуваецца пэўная прагрэсіўнасьць, адсутнасьць перапеваў – літаратурная шырыня пары літаратурнага будаўніцтва» [1, с. 6].

Перакладчыкі ацэньвалі свае першыя крокі як літаратурную спробу, эксперымент. Гэта дазваляла ім выбіраць тэксты па эмацыйна-суб'ектыўнай прыкмеце – тое, што выражала б «маладнякоўскі» неспакой, узрушанасць, бадзёрасць. У гэтым сэнсе заўвагі П. Бузука ў артыкуле «Увагі аб мове і стылю маладнякоўцаў» у роўнай ступені можна аднесці як да арыгінальнай паэзіі, так і да перакладной: «Маладнякоўцы з рэвалюцыйнай сьмеласьцю ўтвараюць новыя словы і звароты, <...> мэтафоры ўжываюцца ў такой вялікай колькасьці, што цяжка было б выпісаць хаця б палову прыкладаў» [2, с. 65].

А. Мардвілка прапанаваў чытацкай аўдыторыі ўзоры англійскай і амерыканскай класікі (некалькі раздзелаў з паэмы «Спеў аб Гаяваце» Г. Лангфела, вершы Э. Браўнінг). А таксама паклапаціўся пра засваенне літаратуры пралетарскага зместу: «Выдавецкаму аддзелу БДВ, каб найбольш паспяхова выконваць справу ўключэння беларускай літаратуры ў адзіны інтэрнацыянальны фронт <...> трэба, на маю думку, арганізаваць спецыяльную сэкцыю іншакраёвай літаратуры, якая ў сыстэматычным і плянавым парадку і знаёміла-б беларускія працоўныя масы з рэвалюцыйнай літаратурай Захаду. Нарэшце, у другую чаргу, варта было-б паставіць пытаньне і аб выданьні на беларускай мове лепшых узораў клясычнае сусветнае літаратуры» [3, с. 177].

Паводле статыстыкі, 1931 г. стаў рэкордным у айчынным перакладчыцкай практыцы: беларускія выдавецтвы выпусцілі 124 кнігі замежнай творчасці, амаль столькі ж, колькі і арыгінальных. Была

заснавана спецыяльная серыя «Інтэрнацыянальнае выхаваньне мас», што, з аднаго боку, зрабіла моцны штуршок для развіцця літаратурных узаемасувязей, а з іншага, паўплывала на перакладчыцкі выбар твораў. Напрыклад, узрасла насцярожанасць літаратурна-мастацкай крытыкі да перакладу класікі. У рэцэнзіі на анталогію Ю. Гаўрука заўважалася: «Самы падбор аўтараў пакідае нас у недаўменьні адносна прынцыпаў, якімі кіравалася выдавецтва пры ўкладаньні кніжкі. На ўсю кніжку мы маем толькі адзін верш сучаснага пісьменьніка <...>. Рэшта аўтараў аддзяляецца ад нашага часу цэлымі сталяццямі» [4, с. 223].

Пераклад класікаў паступова згубіў падтрымку літаратурных аглядальнікаў, на першы план выйшла рэвалюцыйна-змагарская тэматыка. У артыкуле «Ня «стратай»... а росквітам» з дапамогай «марксысцкай навукі аб літаратуры» У. Сядура спрабаваў разабрацца ў «лірычных хваляваннях» Ю. Таўбіна: «Гэта ж з прычыны находу на цябе, Юлік, «лірычнага хвалявання», што «ты ўвесь заканчваешся ў свой вузкі індывідуальны «мірок», вядзеш у ім справу толькі з клясыкамі старога літаратуры і аддаешся ўвесь у палон «плеяды рамантыкаў» [5, с. 92].

І калі ў першай палове 1920-х гг. на «кніжнай паліцы» перакладчыкаў збіралася паэзія, блізкая да народнай творчасці (драматургія і санеты У. Шэкспіра, вершы Д. Байрана, Г. Лангфела), то ў другой палове 1920-х і ў 1930-я гг. актывізаваўся пераклад твораў авангардысцкага напрамку, агорнутых арэолам рэвалюцыйнасці (вершы Ч. Сунберна, М. Голда, У. Уйтмена). Перакладчыкі часцей звярталіся да тэкстаў з сучасным рыфмаваным узорам, напісаных «лесвічкай», прыярытэтнай рабілася змагарская тэматыка.

У выніку масавых рэпрэсій 1930-х гг. і падзей Вялікай Айчыннай вайны ў Беларусі, як і ў іншых саюзных рэспубліках, праца над перакладамі пайшла на спад. Толькі ў 1940-м г. у друку з'явіўся адзін верш сімвалічнага зместу ў перакладзе М. Дуброўскага («Песня да Англіяцаў»), у якім П. Шэлі заклікаў англійскі народ да барацьбы. Тым не менш запачаткавання ў 1920–1930-х гг. традыцыі выбару англамоўных твораў для засваення, а таксама ўжыты вектар літаратурна-мастацкай крытыкі перакладу быў паглыблены і працягнуты на наступным перакладчыцкім этапе – у 1950–1980-х гг.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Гаўрук Ю. Кветкі з чужых палёў. Менск: ЦБ «Маладняка», 1928. 107 с.
2. Бузук П. Увагі аб мове і стылю маладнякоўцаў // Маладняк. 1927. № 5. С. 65–67.

3. Лясны А., Голд М. Пракляты агітатар. Менск, 1930 // Полымя. 1930. № 11–12. С. 176–177. Рэц. на кн.: Голд, М. Пракляты агітатар. Менск, 1930.
4. Т. Г. Ю. Гаўрук. Кветкі з чужых палёў. Выданне ЦБ «Маладняка». Менск // Полымя. 1928. № 2. С. 222–223. Рэц. на кн.: Гаўрук Ю. Кветкі з чужых палёў. Менск: ЦБ «Маладняка», 1928.
5. Сядура У. Ня «стратай»... а росквітам // Маладняк. 1932. № 4. С. 91–102.